

Robotbåten Ystad – sista länken till den svenska robotbåtsepoken

När man hör det karakteristiska tjetet från de tre gasturbinerna ombord på R142 Ystad är det som att förflyttas tillbaka till kalla krigets dagar. Få svenska örlogsfartyg symboliserar den svenska kustflottans slagkraft lika tydligt som robotbåten Ystad – ett fartyg som idag utgör ett levande stycke svensk marinhistoria.

Från torpedbåt till robotbåt

Ystad sjösattes den 3 september 1976 vid Karlskronavarvet AB i Karlskrona. Hon var den sista av tolv fartyg i den framgångsrika Norrköpingsklassen, ursprungligen byggd som torpedbåt med beteckningen T142. Fartygen utvecklades för att snabbt kunna slå mot en angripare i Östersjöns skärgårdar och kustnära vatten.

Norrköpingsklassen representerade kulmen på den svenska torpedbåtsutvecklingen. Med ett displacement på omkring 240 ton och en toppfart över 40 knop var fartygen små, snabba och svårupptäckta. Drivkraften kom från tre kraftfulla gasturbiner som tillsammans utvecklade cirka 13 500 hästkrafter.

Robot 15 förändrade allt

Under slutet av 1970-talet förändrades sjökrigföringen snabbt. Torpedbåtarna hade fortfarande stor slagkraft, men framtiden låg i sjömålsrobotar. Sverige valde att utveckla den inhemska roboten RBS 15 istället för att köpa den amerikanska Harpoon-roboten. Beslutet ledde till att hela Norrköpingsklassen byggdes om mellan 1981 och 1984.

När ombyggnaden var färdig hade T142 blivit R142. De tidigare torpedbåtarna förvandlades till moderna robotbåtar med avancerade radar-, eldlednings- och stridsledningssystem. Samtidigt behölls den kraftfulla 57 mm Bofors allmåls pjäsen på fördäck.

Kalla krigets spjutspets

Under 1980- och 1990-talen utgjorde robotbåtarna en central del av Sveriges marina försvar. Deras uppgift var att snabbt slå mot fientliga fartygsförband i Östersjön innan dessa nådde svenska kusten. Kombinationen av hög fart, låg profil och långräckviddiga robotar gjorde dem till ett allvarligt hot mot betydligt större motståndare.

Ystad var dessutom det första fartyget som genomgick den omfattande modernisering som senare kom att ge klassen beteckningen "Robotbåt typ Ystad". Moderniseringen omfattade bland annat förbättrade sensorer, nytt stridsledningssystem och uppgraderad beväpning.

Bland de sista i tjänst

Efter kalla krigets slut minskade antalet robotbåtar successivt. Fartyg efter fartyg togs ur tjänst, men Ystad fortsatte att tjänstgöra. Tillsammans med systerfartyget HMS Norrköping blev hon en av de två sista robotbåtarna i operativ tjänst inom svenska flottan. Båda ingick i 34:e robotbåtsdivisionen fram till 2005.

Den 29 augusti 2005 avslutades Ystads aktiva marina karriär efter nästan tre decennier i tjänst.

Ett levande museifartyg

Till skillnad från många andra örlogsfartyg undkom Ystad skrotning. Försvarsmakten överförde fartyget till Sjöhistoriska museet, och tack vare det ideella arbetet inom Föreningen Svenska Robotbåtar kunde fartyget bevaras i körbart skick. Sedan 2006 har föreningen ansvarat för drift, underhåll och visningar.

År 2018 K-märktes Ystad som ett kulturhistoriskt värdefullt fartyg, ett erkännande av dess betydelse för svensk marin historia.

Ett stycke svensk marinhistoria

Idag är R142 Ystad mer än ett museiföremål. Hon är det enda fullt fungerande exemplet på den robotbåtstyp som under flera decennier utgjorde ryggraden i Sveriges kustförsvaret. När gasturbinerna startar och fartyget lämnar kaj kan besökare fortfarande uppleva samma fart, ljud och teknik som en gång gjorde de svenska robotbåtarna till några av Östersjöns mest respekterade stridsfartyg.

För den som vill förstå den svenska marinens utveckling under kalla kriget finns få fartyg som berättar historien lika väl som robotbåten Ystad. Hon är inte bara ett minne från en svunnen epok – hon är ett levande monument över svensk ingenjörskonst, sjömilitär strategi och det kustförsvaret som under decennier skyddade Sverige.

Lars Enoksson

Marinkamraterna i Malmö